

TEZAUROUL DE LA GIȘTEȘTI ȘI UNELE PROBLEME PRIVIND CIRCULAȚIA ACELEI PE TERITORIUL ORAȘULUI BUCUREȘTI ȘI ÎN ÎMPREJURIMI

de H. DJ. SIRUNI și P. I. PANAIT

În ultimii ani s-a înregistrat pe teritoriul orașului București și în împrejurimi o înmulțire a descoperirilor numismatice privind orînduirii istorice diferite. La realizarea acestui fenomen comun tuturor regiunilor patriei concură factori determinați de noile transformări obținute în anii puterii populare ca: amplele lucrări de construcții și mecanizarea agriculturii, creșterea nivelului cultural al oamenilor muncii, precum și extinderea săpăturilor arheologice. Din totalul de 9 tezaure monetare, intrate în patrimoniul Muzeului de istorie a orașului București în perioada cuprinsă între 1959 și 1964, patru au fost găsite cu ocazia lucrărilor de construcție și a cercetărilor arheologice desfășurate pe aceste șantiere, patru datorită adîncirii arăturilor efectuate cu tractorul și unul din donații. Dintre aceste tezaure, la care se adaugă un numeros lot de monede descoperite cu ocazia cercetărilor arheologice, cinci au fost semnalate de către descoperitorii lor în mod direct¹.

Marea majoritate a monedelor descoperite sînt de proveniență otomană, fiind emise între sec. al XV-lea și sec. al XIX-lea². Numărul lor depășește azi cifra de 6.550, cele mai multe aflîndu-se în patrimoniul Muzeului de istorie a orașului București, și o mică parte la Cabinetul numismatic al Academiei R.P.R. sau la Cabinetul numismatic al Institu-

¹ În studiul de față vom lua în discuție numai descoperirile din ultimii ani, fără a trata și celelalte fonduri mai vechi a căror proveniență este adesea necunoscută.

² Pentru bibliografia acestui studiu vezi și glosarul lucrării noastre: H. Dj. Siruni: *Monedele turcești în Țările Romîne*. Buc., 1944, întocmit pe baza lucrărilor de specialitate ale unor specialiști turci și străini ca: Ahmed Tevhid *Catalogul monedelor vechi islamice din Muzeul otoman*, IV, Constantinopol, 1321—1903. Alte diferite articole în „Tarih-i osmani endjumeni medjmuasi” 1333—1339, 1917—1923; Halil Edhem, *Catalogul monedelor vechi islamice în Muzeul otoman*, Constantinopol 1334—1918; Inan Afet, *Aperçu general sur l'Histoire économique de l'Empire turc-otoman*, 1941; Suleiman Sudi, *Tratatul monedelor otomane și străine*, Constantinopol 1311—1893, Șani Zade „Tarih”; I. Allan și E. V. Zambour, diferite articole în „Encyclopédie de l'Islam”.

tului de arheologie. Astfel în colecțiile primei instituții menționate se află următoarele noi fonduri monetare :

— 812 monede datînd din perioada 1481.—1520 descoperite pe teritoriul com. Giștești (raionul Videle).

— 5.051 monede emise între 1703—1807, care au alcătuit marele tezaur monetar găsit la Băneasa în apropierea șoselei ce duce la Străulești.

— 60 monede datînd din perioada 1703—1759 descoperite pe teritoriul com. Gratia (raionul Videle).

— 32 piese din anii 1703—1730 descoperite cu ocazia unor lucrări de construcții pe Calea Plevnei nr. 20.

— 359 monede emise între 1730—1808 găsite pe șantierul noii săli a Palatului R.P.R.

— 29 monede, toate datînd din anul 1757, descoperite într-o veche pivniță negustorească, cu ocazia ridicării noilor blocuri de la Piața de flori.

La aceste tezaure se adaugă loturile de monede otomane descoperite cu prilejul cercetărilor arheologice efectuate în diferite puncte ale Capitalei. Astfel, în urma săpăturilor întreprinse într-o așezare medievală din actualul cartier Străulești, a fost găsit un număr de 8 aspri datînd din perioada cuprinsă între mijlocul sec. XV și anul 1520¹. Aceștia li s-au alăturat descoperirile monetare de la Tinganu alcătuite din 54 piese emise între anii 1691 (1695)—1839 (1861)², cei 29 aspri de la biserica Slobozia, bătuți între 1710—1831, precum și 8 monede emise între 1730—1787 găsite cu ocazia săpăturilor de la Visarion Vechi³. În sfîrșit 22 monede de argint bătute de sultanii Mahmud I, Mustafa III și Hamid I, între 1730—1774, au fost semnalate într-o clădire datînd din primii ani ai secolului XVIII, demolată cu ocazia ridicării frumosului ansamblu arhitectonic, din jurul Pieții Palatului R.P.R. În colecția M. și dr. G. Severeanu se mai păstrează un tezaur de monede turcești descoperit la București cu ani în urmă. Monedele sînt bătute de sultanii Mehmed II și Baiazid II, între anii 863 (1459) și 887 (1482), avînd ca loc de emisiune Constantinopol, Adrianopol, Karatova, Scoplie, Nevar și Sirez. Tezaurul se impune a fi cercetat în mod special.

Printre fondurile mai valoroase aflate la celelalte instituții din Capitală menționăm lotul de monede aparținînd tezaurului din sec. XV—XVI de la Militari⁴, un număr de 70 piese din tezaurul de la Giștești, monedele găsite cu ocazia săpăturilor efectuate de Șantierul arheologic București la Radu Vodă, Mihai Vodă, toate păstrate în cabinetele numismatice ale Academiei R.P.R.

Moneda otomană cea mai frecvent întilnită pe teritoriul Bucureștilor și în împrejurimi începînd cu sec. al XV-lea și pînă în veacul al XIX-lea este *acceaua* (asprul). Numărul lor depășește suma de 5.980, cele mai multe aflîndu-se în tezaurul de la Băneasa a cărei componență se prezintă astfel :

¹ P. I. Panait, *Contribuții arheologice la cunoașterea satului în secolul al XV-lea pe teritoriul de azi al Bucureștilor* în „Materiale de istorie și muzeografie”, Buc., 1963, p. 228.

² *Complexul medieval Tinganu* în „Cercetări arheologice în București”, II (sub tipar).

³ M. Turcu, *Săpăturile arheologice de la Visarion Vechi* în „Cercetări arheologice în București” II (sub tipar).

⁴ Cele 20 monede salvate de către numismatul St. Tănăsescu au format obiectul unui valoros studiu întocmit de O. Iliescu, *Un tezaur de aspri turcești de la începutul sec. XVII găsit în București*, „Studii și cercetări de Numismatică”, III, 1960, p. 267—309.

- 13 aspri bătuți sub Ahmed III (1703—1730) la Konstantiniye (Constantinopol);
  - 2 aspri bătuți sub același sultan în Misir (Egipt);
  - 99 aspri bătuți de sultanul Mahmud I (1730—1754) la Konstantiniye;
  - 59 aspri bătuți de același sultan în Misir;
  - 12 aspri emiși sub Osman III (1754—1757) la Konstantiniye;
  - 15 aspri bătuți tot sub Osman III în Misir;
  - 277 aspri bătuți de sultanul Mustafa III (1757—1774) la Islambol (Constantinopol);
  - 413 aspri scoși tot de el în Misir;
  - 499 aspri bătuți sub sultanul Hamid I (1774—1789) la Konstantiniye;
  - 1235 aspri bătuți în timpul aceluiasi sultan în Misir;
  - 729 aspri bătuți de sultanul Selim III (1789—1807) la Islambol;
  - 605 aspri bătuți tot de același sultan în Misir;
  - 65 aspri arătînd ca loc de emisiune Islambol, anul baterii și numele sultanului nefiînd lizibile (bătuți deci între 1757—1807, sub sultanii Mustafa III și Selim III care au întrebuițat această denumire a capitalei);
  - 154 aspri pe care nu este descifrabil decît locul de emisiune: Konstantiniye, bătuți deci între 1703—1789;
  - 250 aspri pe care este lizibil Misir ca loc de emisiune, bătuți deci între 1703—1807;
  - 103 aspri pe care sînt nedescifrabilă data, locul de emisiune și sumele sultanului;
  - 329 aspri șterși;
  - 93 aspri în bucățele;
  - 85 aspri în fărîmături;
  - 9 monezi străine
- 5046 monezi în total.

Descoperirile monetare de la Tînganu, Slobozia, Visarion ș.a. sînt alcătuite, de asemenea, din *accele* emise în sec. XVII—XIX, iar cele de la Străulești din aceeași monedă bătută în sec. XV—XVI.

La stabilirea datei emisiunilor respective atît a *acazelor* cît și a celorlalte piese monetare otomane trebuie să se țină seama de următorul fapt. Sultanii turci aveau obiceiul de a indica pe monezile lor data emisiunii monedei respective. După cum se știe pe monezile turcești n-a apărut niciodată efigia sultanului emitent. Pe verso apărea numele sultanului și al tatălui său, intercalate în cadrul unei cifre numite *tugra*¹ și care, într-o formă primitivă la început, și-a luat aspectul definitiv în timpul sultanului Mejdîd (1839—1856). Pe revers monezile turcești aveau o formulă augurală la adresa sultanului emitent, precum și locul și anul de batere.

Anul care apare pe reversul monedelor turcești atît pe cele de aur cît și pe *accele*, indică însă în majoritatea cazurilor anul suirii pe tron al sultanului respectiv și nu chiar data emiterii monedei. De obicei, afară de

¹ Sultanul Murad I a fost primul care a gravat pe monede numele său în formă de *tugra* „Uzuncearsili“, I, p. 548. Același sultan bate pentru prima dată și o monedă de aramă.

data care se pune pe revers pentru a indica anul de urcare pe tron se mai grava de multe ori, pe avers sau pe revers și un număr indicînd în al cîtelea an al domniei sultanului emitent s-a bătut moneda.

Incît, va fi o greșeală — cum o comit mulți — de a considera totdeauna ca dată de emisiune anul care apare pe monedă. Trebuie deci luată în considerare cifra menționată adunînd-o la data arătată de monedă.

Astfel, în tezaurul descoperit la Băneasa, asprii emiși de sultanul Mahmud I, atît la Constantinopol cît și în Egipt poartă anul Hegirei 1143 (1731), pe cînd monedele sînt bătute în 1144, 1147, 1148, după cum o indică cifra strecurată într-un colț al piesei. Un număr de 94 aspri ai sultanului Mustafa III emiși la Islambol (Constantinopol), poartă anul 1171 (1757), pe cînd, ținînd seama de cifrele 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 și 9 care apar într-un colț, trebuie să înțelegem ca date de emisiune anii 1172, 1173, 1174, 1175, 1176, 1177, 1178, 1179, 1180 (=1758—1766). Totuși pe o altă serie de acele ale acestui sultan, în număr de 104, emise tot la Constantinopol, este gravată data chiar a emisiunii : 1180 (1766—1767), 1181 (1767—1768), 1182 (1768—1769), 1183 (1769—1770), 1184 (1770—1771), 1185 (1771—1772), 1186 (1772—1773) și 1187 (1773—1774), ceea ce înscamnă că numitul sultan, în ultimii opt ani ai domniei, a dat să graveze pe monede data emiterii lor.

Pe cele 315 monede ale sultanului Hamid I, bătute la Constantinopol, apare anul 1187 (1774) ca dată a suirii pe tron, iar pe revers, la marginea de sus, cifra indicînd anul respectiv de emiterie, de la 1 pînă la 16, adică cît a domnit el, fapt care dovedește că a bătut aspri în fiecare an.

Tot așa din cele 729 acele bătute la Constantinopol și din cele 605 scoase în Egipt de către sultanul Selim III, nu apare decît anul suirii pe tron, anume 1203 (=1789), cu indicatorul respectiv, de la 1 pînă la 18, adică numărul anilor de domnie.

Astfel, cercetarea atentă a asprilor intrați de curînd în patrimoniul Muzeului de istorie a orașului București, reliefează un aspect important al înțelegerii și interpretării documentelor numismatice.

Cea mai veche monedă otomană, cunoscută pînă în prezent pe teritoriul Bucureștilor, a fost descoperită în așezarea medievală de la Străulești în anul 1962¹. Ea aparține emisiunilor monetare de la Sirez ale sultanului Murad II (1421—1444). Cu ani în urmă, datorită cercetărilor arheologice de la Radu Vodă, a fost găsit un alt aspru datînd de la începutul celei de-a doua jumătăți a sec. XV². Aceste două piese reprezintă cele mai vechi prezențe certe ale asprilor pe teritoriul Bucureștilor, deși izvoarele scrise menționează circulația sigură a acestei monede în Țara Romînească încă din timpul domniei lui Alexandru Aldea (1431—1436)³. Avem semnalat astfel documentar și arheologic pătrunderea în sistemul monetar al Țării Romînești a asprului în prima jumătate a veacului XV.

Noua monedă, atît de frecvent înfîlnită ulterior de la tranzacțiile curente pînă la îndatoririle financiare între state, avea deja o existență de mai bine de un secol. Primele monede cu denumirea de *acce* fuseseră bătute de ultimii sultani selgiucizi din Iconium. Turcii otomani emit acele în

¹ P. I. Panait, *op. cit.*, p. 228.

² Octavian Iliescu, *op. cit.*, p. 307, nota 7.

³ *Doc. priv. ist. Rom., Țara Romînească, veac XIII, XIV și XV*, p. 94—95.

timpul sultanului Orhan în anul 727 (1327)¹. Ei nu au adoptat denumirile de *dirhem* sau *dinar* întrebuițate până atunci, și au numit moneda de argint bătută de ei *acce*, adică „monedă albă”. Acea era a patra parte a unui miscal², adică șase carate. Moneda n-a păstrat ulterior în emisiunile lui Murad I, din 761 (1360), Baiazid I din 792 (1390), Mehmed I, din 816 (1413), Murad II, din 824 (1421), Mehmed II, din 848 (1445), 885 (1451), 865 (1461), 875 (1471) și 886 (1481) cit și la ceilalți sultani³ valoarea sa inițială devalorizându-se mereu. De aceea în decursul vremurilor întâlnim diferite denumiri date *accelelor*: *zaiif acce* (aspru slab), *Kirpik acce* (aspru tuns), *Kizil acce* (aspru roșcat), *meihane accesi* (aspru de bodegă), *djil acce* (aspru lucios), denumiri care arată gradul și valoarea monedei în diferite epoci. Prin denumirea de *ciuruk acce* (aspru putred) se înțelegeau monedele de aramă.

Pe măsură ce se scădea valoarea acelei, se schimba proporția aurului față de ea. Până la sfârșitul secolului al XV-lea ducatul venețian valora 40 *accele*, astfel încât monedele de aur bătute de sultanul Mehmed II Fatih în 1478, pe baza ducatului venețian, avea valoarea de 40 *accele*. Valoarea ducatului ridicându-se cu timpul, moneda de aur bătută de sultanul Baiazid II în 1481 tot pe baza ducatului venețian valora deja 54 *accele*. Până la mijlocul secolului al XVI-lea ducatul a valorat între 54 și 60 *accele*. După istoricul Solakzade în timpul sultanului Selim Yavuz (1512—1520) ducatul valora 60 *accele*, iar aurul olandez denumit de turci *arсланlu* (locwen riksdaler) 35 *accele*.

Spre sfârșitul secolului al XVI-lea aurul valora însă 63 *accele*⁴, însă din cauza războaielor și a dificultăților pecuniare care s-au ivit atunci a intervenit o nouă scădere a acelei, astfel încât aurul a valorat la început 70 *accele*, iar în timpul războiului din 1584, în ciuda dispozițiilor legale ale sultanului Suleiman I (1520—1566), care ordonase ca din 100 de dirhemuri de argint să fie bătute 500 de *accele*, s-au bătut 800 piese din aceeași cantitate de argint.

Cu alte cuvinte pe cînd pe la mijlocul secolului al XV-lea o *Kisea* (pungă) valora 30.000 *accele*, pe la jumătatea secolului al XVII-lea valora 40.000, la începutul secolului al XVIII-lea 50.000, iar pe la mijlocul aceluiași veac 80.000 *accele*. Pe la mijlocul secolului trecut valoarea unei pungi era fixată la 500 *guruși* (piaștri).

¹ Primul *acce*, bătut de Orhan are pe o parte, într-un patrat, fraza „la ila ill'allah Muhammeden resulullah” (nu este alt Dumnezeu decît Dumnezeu și Mahomed este profetul lui) și în jur numele primilor patru califi (Ebubekir, Ömer, Osman, Ali) la revers în patrat „bătut [de] Orhan [fiul lui] Osman [în] Brusa” iar în jur anul baterii în litere 727 (1327) „Uzunçarşılı”, I, ed. II 1961, p. 125, „Belleten” nr. 34. Ismail Galib în *Takvim-i Meskükiat-i Osmaniyye*, p. 16—17, greșește cînd consideră că Baiazid a fost primul care a pus data pe monedele sale, acest procedeu aparținînd lui Orhan.

² Miscal=1½ dirhem sau 4,910 gr; Dirhem=4 denk sau 3.207 gr; Denk=4 Kârat (carat) sau 0802 gr; Kârat=4 bugdai (grăunț) sau 0200 gr; Bugdai=0,050 gr.

³ În sec. XVI—XVIII au emis *accele* următorii sultani: Selim II în 974 (1566), Murad III în 982 (1574) și 992 (1584), Mehmed III în 1003 (1595), Ahmed I în 1012 (1603), Osman II în 1027 (1617) și 1028 (1618), Murad IV în 1032 (1623), Ibrahim în 1050 (1640), Mehmed IV în 1058 (1648) și Ahmed III în 1116 (1704), apoi sultanii menționați cu ocazia prezentării tezaurului de la Băneasa.

⁴ Pentru echivalențele monetare la sfârșitul secolului al XVI-lea vezi și Paul I. Cernovodeanu „Ceva despre cursul monedelor în Țara Românească și Imperiul turcesc la 1574” în „Studii și Cercetări de Numismatică” III, 1960, p. 517—518.

Europenii au tradus denumirea de *acce* cu cuvîntul grecesc *aspre* care însemna, de asemenea, „albe“¹.

Este de notat că denumirea de *acce* a fost întrebuințată atît la turci cît și la celelalte popoare turcești, în sens de monedă.

Dacă monede izolate încep să apară pe teritoriul Capitalei, încă din prima jumătate a sec. al XV-lea, cele dintii tezaure otomane, cunoscute pînă în prezent, aparțin sfîrșitului acestui secol și începutului de veac XVI. Astfel, tezaurul de la Militari, distrus în mare parte, este reprezentat astăzi prin 20 monede emise sub domnia sultanului Baiazid II și Selim I². Ele sînt bătute la Konstantiniye (1), Sirez (2), Usküb (1), Karatova (3), Edirne (1), Nevar (7) în timpul lui Baiazid și la Konstantiniye (2), Edirne (1), Nevar (1) de către Selim I, o piesă avînd localitatea nedescifrabilă. Faptul că au rămas necunoscute, atît condițiile găsirii cît și valoarea tezaurului, constituie o piedică serioasă în interpretarea largă a acestei descoperiri. De aceea, semnalarea în 1962 a unui nou tezaur monetar la Giștești, în imediata apropiere a Capitalei, datînd din aceeași perioadă, aduce date noi, mai complete privind circulația monetară de la sfîrșitul sec. al XV-lea și începutul veacului următor.

În cursul luni iunie 1962 locuitorul Năstase Alexandru din satul Podul Giștei, lucrînd în cadrul unei echipe de îngrijire a culturilor de porumb, pe tarlăua Coteni a G.A.C. „6 Martie“ Giștești, a observat în brazda trasă de tractor cîteva monede de argint. Împreună cu cei 15 membri ai echipei el a adunat piesele împrăștiate la suprafața solului și adîncindu-se cu sapa a găsit partea de jos a unui vas de pămînt. Întregul lot de monede și cîteva fragmente ale vasului au fost depuse miliției locale care, prin serg. maj. Gh. Rădulescu le-a predat miliției raionului Videle. La începutul luni iulie 1962, la semnalarea unor locuitori ai com. Giștești, Muzeul de istorie a orașului București a început cercetarea condițiilor descoperirii acestui tezaur, aducînd spre a fi conservate și studiate și piesele aflate la Videle. Locul descoperirii acestui tezaur se află la cca 20 km de București, pe partea dreaptă a rîulețului Ilfovățu sau Gîsca și la cca 500 m S.E. de satul Coteni, com. Bulbucata (fig. A). Terenul este ușor agitat de mici văioage și scunde coline, fiind pînă nu de mult acoperit de pădure. Și astăzi se mai profilează, la cca 250 m de acest punct, marginile pădurii Muierasca. Investigațiile la fața locului au urmărit atît reconstituirea descoperirii și salvarea pieselor nesemnalate precum și precizarea datelor arheologice privind această zonă. Cercetările de suprafață efectuate pe malul drept al rîulețului amintit, au dovedit că terenul din imediata vecinătate a locului descoperirii monetare nu păstrează urmele vreunei așezări medievale. Singurele indicii de viețuire omenească, găsite la cca 300 m S.E. de satul Coteni, aparțin unei ceramice cenușii care poate fi datată în sec. III—IV e.n. În partea de S.V. a satului se află, cuprins în mlaștinile

¹ Pe cînd izvoarele turcești (Uzunçarşılı, Tarih, I, ed. II, p. 547) pretind că cuvîntul *acce* provine din limba mongolă, iar denumirea de *aspre* care s-a întrebuințat în occident ar fi o simplă traducere după grecescul *aspron*, unii autori europeni cred din contră că *acce* este cuvînt tradus din grecește.

² Octavian Iliescu, *op. cit.*, p. 287.

riului, un tel cu diametrul de cca 80 m numit de localnici „Măgura“. La suprafața solului au fost găsite bucăți de pământ ars precum și fragmente de vase neolitice. Din relatările locuitorilor Timpuriu Stan, Ioniță Miha-lache ș.a. rezultă că săpăturile ocazionale făcute pe această măgură au scos, de la adâncimea de — 0,30—0,40 m, bucăți mari de pământ ars și cărbune.

Cercetarea locului descoperirii monetare a dovedit că piesele au fost adăpostite într-adevăr într-un ulcior, făcut dintr-o pastă bogată în frag-

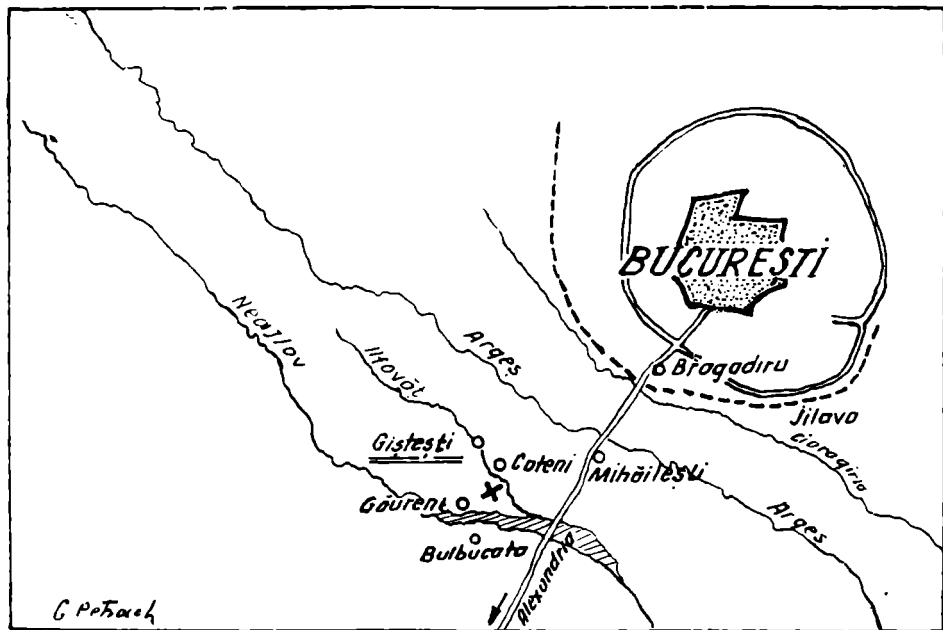

Fig. A.

mente de mica. Lucrat la roata repede vasul păstrează pe suprafața interioară striurile neregulate lăsate de învîrtirea discului roții olarului. Pereții sînt mai groși către fund și subțiri în zona umărului, care prezintă în exterior un decor din sănțuiri horizontale suprapuse de o linie în val. Pe întreaga suprafață ulciorul era decorat cu caneluri verticale imitînd motivele obținute prin lustru, frecvent întîlnite pe ceramica sec. XV—XVI¹. Arderea lui s-a făcut la roșu-cărămiziu în exterior și cenușiu în interior. Vasul a fost depus într-o groapă săpată în pământul castaniu pînă la — 0,56 m față de solul actual. Partea superioară s-a spart datorită arăturilor din primăvara anului 1962 iar fundul cu ocazia descoperirii tezaurului. Fragmentele ulciorului strînse de copii din satul Coteni, s-au pierdut, puține dintre cele rămase putînd fi recuperate pentru studiu. Cu ocazia cercetării la fața locului s-a constatat că întregul conținut a fost împrăștiat

¹ Descoperirile din ultimii ani de la Coconi, Tirgșor, Tinganu ș. a. cuprind numeroase vase feudale decorate prin lustru.

pe o suprafață de cca 3 mp. Cu ajutorul unor localnici s-a mai descoperit un mic lot de piese. Astfel tezaurul de la Giștești se compune din 882 monede dintre care 812 aflate în patrimoniul secției feudale a Muzeului de istorie a orașului București și 70 la Cabinetul numismatic al Institutului de arheologie al Academiei R.P.R.¹ Din relatările locuitorilor satului Cotenii reiese că tezaurul a fost ceva mai mare, un număr restrâns de monede, găsite de copiii din sat, s-a pierdut pînă a nu se începe investigațiile științifice.

Greutatea pieselor salvate reprezintă cca 637 gr. Ele sînt bătute din argint, un singur exemplar emis de sultanul Suleiman fiind din bronz, argintat. Tezaurul de la Giștești se compune din următoarele piese :

39 aspri bătuți sub sultanul Baiazid al II-lea (1481—1512).

1 aspru bătut de Selim I în 1511².

377 aspri emiși sub sultanul Selim I (1512—1520).

357 aspri bătuți sub sultanul Suleiman I

86 aspri greu de descifrat.

22 aspri șterși.

882 aspri în total.

Cele 882 acele descoperite la Giștești aparțin deci unei perioade de peste 40 de ani (1481—1520), fiind bătute în timpul celor trei sultani care au venit la putere în ultimul sfert al secolului al XV-lea și începutul veacului următor, și anume: Baiazid II (1481—1512), Selim I (1512—1520) și Suleiman I care a urcat pe tron în anul 1520 și a domnit pînă în anul 1566.

După cum se vede din planșele anexate, acelele lui Baiazid, au următoarea legendă :

La avers : *Sultan Baiazid bin-i Mehmed Khan* (Sultanul Baiazid fiul lui Mehmed Khan), iar la revers : *Azza nasrehu — duriba fi... — sene...* (victoria lui să fie glorioasă — bătut în...¹ — anul² (fig. 1/1—4).

Accelele lui Selim I au pe avers : „*Sultan Selim şah bin-i Baiazid Khan*“ (Sultanul Selim şah fiul lui Baiazid Khan). La revers : „*azza nasrehu — duriba fi... — sene...*“ (fig. 1/5—10 ; fig. 2/1—10 ; fig. 3/1.

Accelele bătute de sultanul Suleiman purtau pe avers : „*Sultan Suleiman şah bin-i Selim Khan*“ . La revers : „*azza nasrehu — duriba fi... sene...*“ (fig. 3/2—10, fig. 4/1—10).

Ca și la monedele aparținînd tezaurului de la Militari, piesele găsite la Giștești au legendele trunchiate, marginele neregulate. Nici una din monede nu este perforată pentru a fi prinsă în salbă. Greutatea lor oscilează între 0,70 și 0,75 gr la emisunile lui Baiazid II, constatîndu-se la cele ulterioare o continuă scădere. Piesele bătute de Selim I au în genere greutatea de 0,65—0,70 gr greutate similară și la cele ale lui Suleiman I.

¹ În urma unei deplasări de studiu în com. Giștești cercetătoarea Mariana Chițescu a reușit să salveze din același tezaur un număr de 70 piese. Studiarea acestor monede, păstrate la Institutul de arheologie al Academiei R.P.R. s-a putut face prin bunăvoința cercetătorului Bucur Mitrea, șeful Cabinetului numismatic al institutului și a M. Chițescu cărora le mulțumim și pe această cale.

² Moneda este bătută într-o perioadă cînd Selim nu urcase încă pe tron. Intr-adevăr izvoarele turcești arată că sultanul Baiazid II tatăl lui Selim murise în 918 safer 8 (1512 aprilie 25), cînd l-a urmat Selim.

³ Locul de batere.

⁴ Anul de batere.

Fig. 1. 1-4 Aspri emiși de Baiazid II 886 (1 Edirne ; 2-3 Karatova
4 Nevar).

5-10 Aspri emiși de Selim I 886 (5-10 Konstantiniye).

C. Fetraș

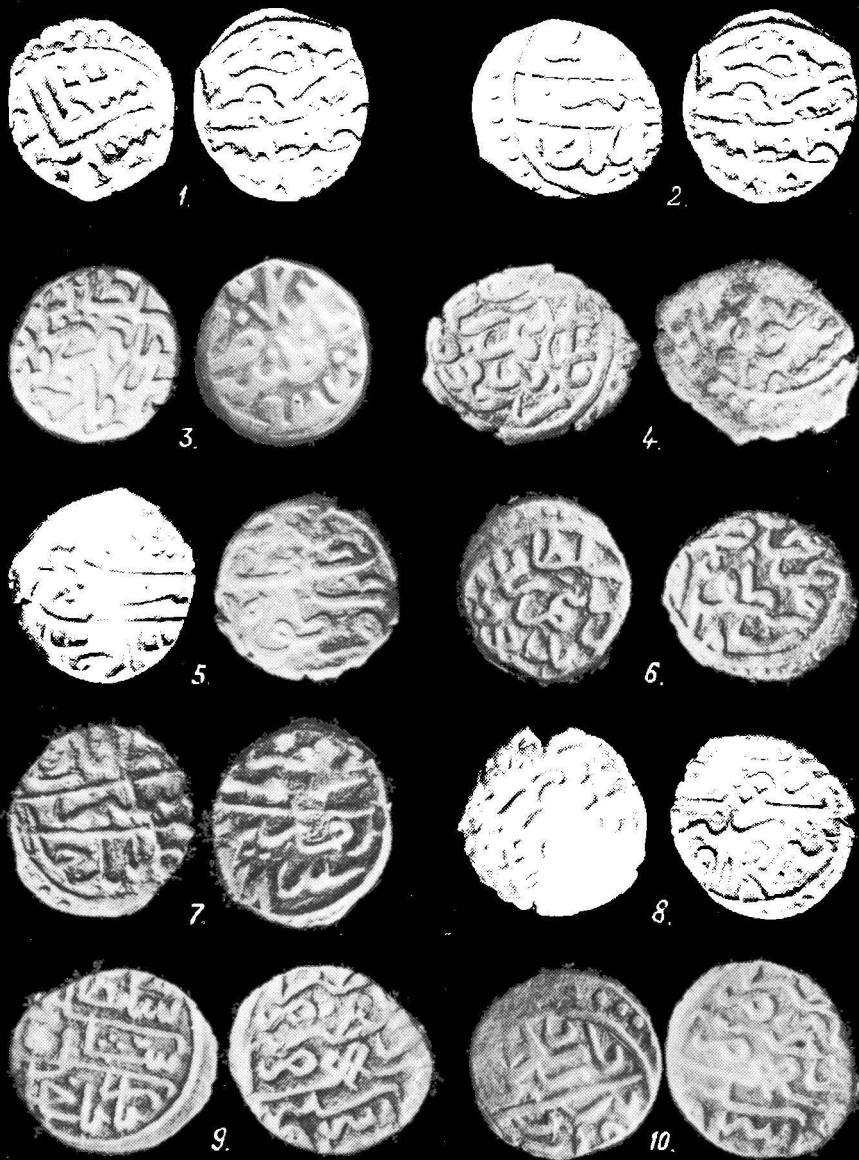

Fig. 2. 1-10 Aspri emisi de Selim I 886 (1-3 Konstantiniye; 4-6 Koratova; 7 Amasia; 8 Tire; 9-10 Konye).

C. Pătrache

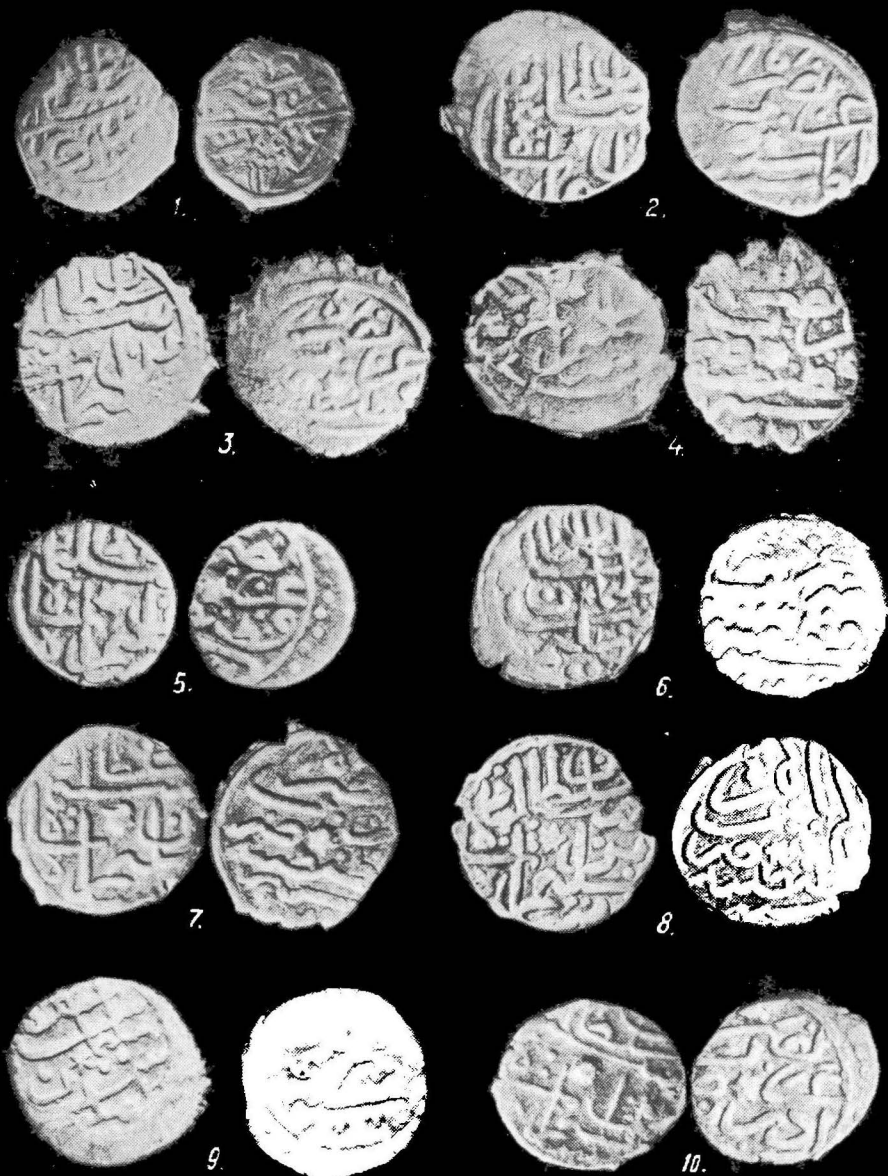

Fig. 3.

1 Aspru bătut de Selim 917
 2-10. Aspri bătuti de Suleiman I 928 (2 Amosio ; 3-8
 Konstantiniye ; 9-10 Edirne)

L. Petrace

Fig. 4 1-10 Aspri emise de Suleiman i 926 (1-4 Karatova ; 5 Uskub (skoplie) . 6-7 Nevar; 8-10 Nevoerde).

C. Petroche

Este de remarcat că marea majoritate a monedelor turcești din acest tezaur sînt bătute pe teritoriul european aflat sub stăpînirea otomană. Sînt semnalate emisiuni de la Konstantiniye, Edirne, Nevar, Usküb, Karatova, Sirez, la care se adaugă cîteva localități din Asia Mică : Amasia, Konia, Tire. Avem de-a face așa dar cu piese scoase în șase monetării europene și trei asiatice. Este cunoscut faptul că exceptînd Constantinopolul, capitala Imperiului, Adrianopole, vechiul lui sediu, Sofia și Sidero-Capsa lîngă Salonic, toate celelalte bănării otomane cad în hotarele R.S.F. Iugoslavia (Belgrad, Bosnia, Ceanicea, Karatova, Koceana, Novaberde, Ohri, Serebrenice, Sirez, Usküb). Faptul este explicabil avînd în vedere eforturile militare otomane în sec. XIV—XVI îndreptate în primul rînd spre Europa, precum și existența minelor de argint în diferite localități din Balcani ca : Novaberda, Karatova ș.a.

Vorbînd despre monetăriile de pe teritoriul rumeliot, Evliya Celebi spunea că Gazi Suleiman Pașa, fiul sultanului Orhan, după ce a cucerit Ipsala, a bătut monedă în această localitate pe numele tatălui său, monedă pe care a văzut-o și el, și care purta următoarea inscripție : „bătut la Ipsala în anul 730 (1330)”. După Evliya Celebi, ulterior s-au mai bătut monede și la Ghelibolu (Calipoli), Edirne (Adrianopol), Usküb (Skoplie), Novaberde (localitate lîngă Prîştine renumită prin minele sale de argint), Selanik (Salonic), Sidren-Kayisi (Sidero-Capsa) de lîngă Salonic, Bosnia, Sirebrenice (Srabernița) de lîngă Bosnia, Tuve, Elbasan, Monastir, Sofia, Vidin, Belgrad, Budin (Buda), Kefe (Caffa) etc., în total 60 de monetării. Numărul acestora, după relatările lui Evliya, era altă dată mai mare, dar o parte din bănăriile vechi au fost desființate ulterior, pentru a nu fi bătute monede false. Evliya spune că el însuși a văzut majoritatea monedelor bătute în menționatele localități, adăugînd că unele monetării care funcționează regulat în vremea sa, la jumătatea sec. al XVII-lea, sînt cele din Istanbul și Bagdad¹.

Sub sultanul Osman III (1754—1757) au fost desființate monetăriile de provincii ; de asemenea, sultanul Mustafa III (1757—1774) n-a bătut monede decît exclusiv la monetăria din capitală. S-au păstrat însă monetăriile din Egipt, Tripoli, Tunis și Alger și cu toate măsurile luate de cei doi sultani amintiți mai sus, s-a continuat a se bate monede de aur, argint și bronz în cîteva localități din provincii.

Pe monedele pe care le-au bătut în decursul cîtorva secole după instalarea lor definitivă în vechea capitală bizantină, sultanii otomani au întrebuițat exclusiv, pentru a indica localitatea de emiter, denumirea arabă a orașului Constantinopol, și anume : Konstantiniye (orașul lui Constantin).

Astfel, monedele bătute la Constantinopol de toți sultanii de la Mehmed al II-lea cuceritorul pînă la Ahmed al III-lea, fie cele din aur, fie asprii, poartă ca loc de emiter „Konstantiniye”, într-o frază arabă care apare pe revers : „*Duriba fi Konstantiniye*” (bătut la Constantinopol), cuvînte la care urmează : „sene”... (în anul).

Așa poartă și în tezaurul descoperit la Giștești, toate acele emise la Constantinopol de sultanii Baiazid II, Selim I și Suleiman I.

În anul 1123 (1716) sultanul Ahmed III a emis însă monede de aur cunoscute sub nume de *Islambol altunu* (aur de Stambul), denumire ce li s-a

¹ Evliya Celebi, *Seyahatname*, I, p. 566—567.

dat din cauză că purtau pentru prima dată cuvîntul de „Istambul“ în loc de „Konstantiniye“.

După Ahmed III, unii dintre sultanii secolului al XVIII-lea, ca Mahmud I (1730—1754), Mustafa III (1757—1774) și Selim III (1789—1807), au gravat pe monedele lor bătute la Constantinopol denumirea de „Islambol“, în loc de „Konstantiniye“, aceiași formulare fiind de acum întrebuintată și de ceilalți sultani din secolul XVIII, anume Osman III (1754—1757) și Abdul Hamid I (1774—1789), precum și de toți sultanii care au urmat după acesta pînă în secolul XX: Mustafa IV, Mahmud II, Abdul Medjid, Abdul Aziz, Murad V, Abdul Hamid II, Mehmed V Reșad și Mehmed VI Vahideddin.

Este de remarcat că denumirea de „Islambol“, pe care o adoptaseră în sec. al XVIII-lea sultanii Mahmud I, Mustafa III și Selim III era pur și simplu etimologia arbitrară a cuvîntului „Istambul“, cuvînt care fusese luat de primii sultani din grecescul „Stinpoli“ (spre oraș), pentru a indica Bizanțul propriu-zis, pe cînd „Islambol“ nu este decît un joc de cuvinte însemnînd „plin de musulmani“, porecla, dată după tradiții, de sultanul cuceritor la luarea orașului lui Constantin, și trecută în limbajul popular, și în lucrările unor scriitori turci¹.

Denumirea de „Islambol“ ca localitate de emisiune apare pe reversul atît al monedelor de aur, bătute de cei trei sultani pomeniți, cît și al aclelor emise de ei. Așa sînt de exemplu, acelele aceluiași sultani descoperite la Străulești, Tînganu și Slobozia.

E de notat, de asemenea, că denumirea de „Konstantiniye“ s-a păstrat în cancelaria otomană, începînd de la Mehmed al II-lea cuceritorul pînă la ultimul sultan, nu numai pe monedele bătute de ei în capitală, ci și pe firmamentele promulgate.

Descoperirea de la Giștești ridică o serie de probleme legate de valoarea acestui lot de monede, de condițiile teaurizării lor, precum și de stabilirea perioadei în care au fost sustrase circulației monetare. Studiarea cîtorva documente privind unele vînzări de bunuri sau tranzacții comerciale în primele decenii ale sec. XVI dovedește că la Giștești a fost teaurizată o sumă de valoare mijlocie. La 24 octombrie 1513 se vindea la Izvor o ocină „mai mică“ în valoare de 1.000 aspri², iar un an mai tîrziu, pentru a treia parte din Uești, Stanciul pîrcălab plătea fiilor lui Arsul 1.200 aspri³. În cel de-al treilea deceniu al sec. XVI o parte din partea lui Pruncea era dată zălog pentru 1.000 aspri⁴, iar un sălaș de țigani robi era cumpărat de jupînița Stana de la fiul lui Dobrota din Bunești cu 1.300 aspri⁵. Considerînd ca real prețul de 6 lei pentru fiecare pește procurat negustorilor din Brașov, așa cum reiese dintr-o scrisoare a lui Neagoe Basarab către judele orașului transilvănean⁶, rezultă că suma teaurizată la Giștești reprezintă

¹ H. Dj. Siruni, *Le nom de la ville de Constantinople dans les textes arméniens et turcs*. „Studia et Acta orientalia“, III, (1961—1962), p. 161—175.

² *Doc. priv. ist. Rom. veac XVI, T. Rom.*, I, p. 97.

³ *Ibidem*, p. 99.

⁴ *Ibidem*, p. 178.

⁵ *Ibidem*, p. 164—165.

⁶ Gr. G. Tocilescu, *Documente istorice slavo-romane*, Buc., 1931, p. 241—242.

costul a cca 160 pești. Ea însemna, de asemenea, jumătate din valoarea mărfii confiscate de brașovenii lui Udăbi din Cornățel și Fere¹ și cu 100 aspri mai mult decât prețul unui cal pe care Roman și Danciul îl vînd la Rîșnov la începutul celui de-al patrulea deceniu al sec. XVI².

Indiferent de devalorizarea neîntreruptă a acestei monede în prima jumătate a sec. al XVI-lea datele menționate în documentele amintite dovedesc că la Giștești avem de-a face cu o sumă bănească ce putea proveni dintr-o tranzacție comercială curentă.

Condițiile ascunderii acestei sume rămîn încă necunoscute. Se pot emite totuși unele ipoteze ținînd seama de configurația geografică a terenului și de evenimentele politice care au afectat această zonă în prima jumătate a sec. XVI. Așezarea Giștești, frecvent întilnită în documentele veacului al XVII-lea³, dar fiind fără îndoială mult mai veche, se află plasată într-o regiune către care convergeau drumurile comerciale ce legau Bucureștii de Zimnicea, sau Giurgiu de orașele de dincoace și de dincolo de Carpați, prin Pitești. Nu departe la est șerpuia drumul ce unea reședința domnilor de pe Dîmbovița cu raiaua Giurgiului⁴, iar la nord-vest se lăsa prin Vadul-Lat drumul Craiovei. Sub malul pădurii Babele, peste apa Giștei, a funcționat secole de-a rîndul un pod aflat pe bătutul „drum al olacului”⁵. Faptul că tezaurul a fost găsit pe un teren acoperit de păduri, în imediata vecinătate a unui loc obligatoriu de trecere, ar putea constitui argumente pentru presupunerea unor acțiuni asupra vreunui negustor sau slujbaș turc, după anul 1520.

Analizînd condițiile și data teaurizării acestor monede nu putem omite evenimentele politice din anii 1522—1523, care au afectat din plin zona Gișteștilor. Pe piatra de mormînt a lui Radu de la Afumați, păstrată în biserica episcopală de la Curtea de Argeș, sînt menționate bătăliile cu turcii de la Grumazi, Clejani, Hulubești, Stefeni și Gulavi⁶, aflate în vecinătatea locului descoperirii monetare. Pare totuși mai puțin plauzibilă fixarea datei de teaurizare în acești ani, ținînd seama de existența emisiunilor lui Suleiman I, fie ele din primii ani ai domniei cît și de gradul de uzură al unor piese. S-ar putea ca marea campanie otomană din anul 1538 să fi avut ecou și în rîndurile localnicilor determinîndu-i să-și ascundă bunurile în fața urgiei turcești.

Faptul că tezaurul nu cuprinde nici o monedă bătută de succesorul lui Suleiman I, Selim II, ne determină să considerăm ca dată maximă de teaurizare anul 1566.

Tezaurul de la Giștești are o valoare deosebită privind studiul circulației monetare în sec. XV—XVI pe teritoriul de azi al Capitalei R.P.R. Alături de acela de la Militari, de lotul semnalat tot în București cu ani în urmă⁷, și de cele trei tezaure turcești descoperite pe teritoriul Moldovei⁸,

¹ *Ibidem*, p. 235—236.

² *Ibidem*, p. 236.

³ Ilcana Leonte, *Actele Secției, Bunurile publice Mănăstirea Radu Vodă*, Buc. 1960, p. 28 și urm.

⁴ *Istoria Romîniei, II*, Pl. VIII, Harta economică a țărilor romîne în sec. XIV—XVI.

⁵ *Marele dicționar geografic al Romîniei*, Buc., 1901, vol. IV, p. 566.

⁶ *Istoria Romîniei, II*, p. 652.

⁷ Informație primită de la cercetătorul Gh. Astancăi căruiia îi aducem mulțumiri pe această cale.

⁸ Octavian Iliescu, *op. cit.*, p. 307, nota 5.

el dovedește că la începutul sec. al XVI-lea, aceea se afla pe piața țărilor române într-o cantitate suficientă pentru a fi tezurizată în sume destul de mari.

Moneda aceasta întâlnită izolat încă din prima jumătate a sec. al XV-lea, cunoaște o perioadă de puternică penetrație în economia țărilor române începînd cu sfîrșitul aceluiași veac și continuînd pînă în secolul al XIX-lea ¹.

Era de așteptat ca Bucureștii să polarizeze cantitățile cele mai reprezentative ale acestei monede ținînd seama de rolul economic și politic al orașului în orînduirea feudală. Astfel, prin descoperirea de la Gîștești, nu numai că se confirmă izvoarele documentare, dar se stabilește pentru prima dată pe teritoriul Țării Romînești valoarea unui tezaur monetar otoman din sec. al XVI-lea. Monedele găsite la Tinganu, Slobozia, Visarion și îndeosebi cele de la Băneasa, dovedesc continua prezență a acelei pe piața orașului București atît în tranzacțiile mărunte, cît și în tezaure de mare valoare.

---

¹ Descoperirile monetare otomane din sec. XVIII--XIX pe teritoriul Bucureștilor și în împrejurimi vor forma subiectul unui alt studiu.